

INKLYUZIV TA'LIMDA SURDOTARJIMONLARNING O'RNI

*Qahramonova Iroda**Nizomiy nomidagi O'zMPU**Pedagogika – psixologiya fakulteti**Surdotarjimon yo'nalishi talabasi**Tell: +998883153503*

Annotatsiya : Mazkur maqolada inklyuziv ta'lim tizimida surdotarjimonlarning o'rni, vazifalari hamda pedagogik ahamiyati ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning umumta'lim muassasalarida sifatli ta'lim olishi, ijtimoiy integratsiyasi va kommunikativ rivojlanishida surdotarjimonlarning tutgan o'rni yoritiladi. Shuningdek, surdotarjimonlarning pedagogik-psixologik ko'mak, axborotdan teng foydalanishni ta'minlash va o'quvchilarning akademik faolligini oshirishdagi ahamiyati xorijiy hamda mahalliy olimlar qarashlari asosida tahlil etiladi. Maqolada surdotarjimonning inklyuziv ta'limdagi pedagogik hamkor sifatidagi faoliyati ochib berilgan.

Kalit so'zlar: inklyuziv ta'lim, surdotarjimon, imo-ishora tili, maxsus pedagogika, pedagogik hamkorlik, kommunikatsiya, maxsus ta'lim, ijtimoiy integratsiya.

Аннотация: В данной статье научно анализируются роль, задачи и педагогическое значение сурдопереводчиков в системе инклюзивного образования. Освещается значение сурдопереводчиков в обеспечении качественного образования, социальной интеграции и коммуникативного развития учащихся с нарушением слуха в общеобразовательных учреждениях. Также рассматривается роль сурдопереводчиков в оказании психолого-педагогической поддержки, обеспечении равного доступа к информации и повышении академической активности учащихся на основе взглядов зарубежных и отечественных ученых. В статье раскрывается деятельность сурдопереводчика как педагогического партнёра в инклюзивном образовании.

Ключевые слова: инклюзивное образование, сурдопереводчик, жестовый язык, специальная педагогика, педагогическое сотрудничество, коммуникация, специальное образование, социальная интеграция.

Abstract: This article scientifically analyzes the role, functions, and pedagogical significance of sign language interpreters in the system of inclusive education. It highlights the importance of interpreters in ensuring quality education, social integration, and communicative development of students with hearing impairments in general education institutions. The article also examines the role of sign language interpreters in providing psychological and pedagogical support, ensuring equal access

to information, and increasing students' academic participation based on the views of foreign and local scholars. Furthermore, the study reveals the activity of sign language interpreters as pedagogical partners in inclusive education.

Keywords: inclusive education, sign language interpreter, sign language, special pedagogy, pedagogical cooperation, communication, special education, social integration.

Bugungi kunda dunyo ta'lim tizimida inklyuziv ta'lim tamoyillari keng rivojlanib bormoqda. Inklyuziv ta'lim barcha bolalarning, jumladan, alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan o'quvchilarning ham teng huquqli ravishda sifatli ta'lim olishini ta'minlashga qaratilgan muhim pedagogik tizim hisoblanadi. Ayniqsa, eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarni umumta'lim muassasalariga integratsiya qilishda surdotarjimonlarning o'rni nihoyatda muhimdir.

Surdotarjimonlar eshitishida nuqsoni bo'lgan shaxslarning sog'lom tengdoshlari bilan birgalikda samarali ta'lim olishini ta'minlovchi asosiy kommunikativ vositachidir. Ular ta'lim jarayonida faqatgina tarjima qiluvchi shaxs emas, balki pedagogik jarayonning faol ishtirokchisi sifatida o'quvchi, o'qituvchi va sinf jamoasi o'rtasidagi muloqotni tashkil etadi.

Inklyuziv ta'limda surdotarjimonlarning faoliyati bir necha muhim yo'nalishlarda namoyon bo'ladi. Eng avvalo, ular axborotdan teng foydalanish imkoniyatini yaratadi. Dars davomida o'qituvchi tomonidan berilayotgan ma'lumotlar, topshiriqlar, izohlar hamda sinfdoshlar o'rtasidagi muloqot real vaqt rejimida imo-ishora tiliga tarjima qilinadi. Bu esa eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning dars mazmunini to'liq tushunishi va bilimlarni o'zlashtirishiga yordam beradi. Shuningdek, surdotarjimonlar o'quvchilarning ijtimoiy integratsiyasida ham muhim o'rin tutadi. Ular alohida ta'lim ehtiyojiga ega bo'lgan bolalarning sinf jamoasiga moslashishi, tengdoshlari bilan erkin muloqot qilishi, guruhli ishlarda faol qatnashishi va o'zini jamiyatning teng huquqli a'zosi sifatida his etishiga ko'maklashadi. Bu esa bolaning ijtimoiylashuv jarayonini tezlashtiradi.

Surdotarjimon faoliyatining yana bir muhim jihati pedagogik-psixologik qo'llab-quvvatlash bilan bog'liqdir. Eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarda ayrim hollarda kommunikativ to'siqlar sababli o'ziga ishonchsizlik, darsga qiziqmaslik yoki ijtimoiy yakkalanish holatlari kuzatilishi mumkin. Surdotarjimon o'quvchining psixologik xususiyatlarini hisobga olgan holda, unga motivatsion yordam ko'rsatadi hamda o'qituvchi bilan o'quvchi o'rtasidagi tushunmovchiliklarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

Ta'lim sifati va samaradorligini oshirishda ham surdotarjimonlarning hissasi katta. O'quv materiallarini o'quvchining yosh va idrok darajasiga mos holda tushunarli tarzda yetkazish orqali ular bilimlarni samarali egallash imkoniyatini yaratadi. Shu

sababli zamonaviy inklyuziv ta'lim tizimida surdotarjimonlar pedagogik hamkor sifatida baholanmoqda.

Psixolog va defektolog Lev Vygotsky ta'kidlashicha, bola rivojlanishidagi asosiy muammo biologik nuqson emas, balki kommunikatsiya yetishmasligi natijasida yuzaga keladigan "ijtimoiy nogironlik"dir. Olim bilingvizm, ya'ni imo-ishora tili va og'zaki hamda yozma tilning birgalikda rivojlanishini qo'llab-quvvatlagan. Ushbu nazariya surdotarjimonlarning inklyuziv ta'limdagi o'rnini ilmiy jihatdan asoslab beradi.

Zamonaviy tadqiqotchi Maya de Wit esa surdotarjimani inson huquqlari nuqtayi nazaridan baholaydi. Uning fikriga ko'ra, imo-ishora tilidan foydalanish eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning fundamental huquqlaridan biri hisoblanadi. Tarjimon xizmatining mavjudligi ta'limdagi teng imkoniyatlarning asosiy omillaridan biridir.

Arizona universiteti olimlari S. D. Antia va K. H. Kreimeyer tadqiqotlarida inklyuziv sinflarda surdotarjimonning ko'p funksiyali roli alohida ta'kidlanadi. Ularning fikricha, surdotarjimon:

- o'qituvchi ko'rsatmalarini aniqlashtiradi;
- tengdoshlar bilan muloqotni osonlashtiradi;
- o'quvchining o'zlashtirish holati haqida pedagoglarga ma'lumot beradi.

Bu esa surdotarjimonning oddiy tarjimon emas, balki ta'lim jarayonining to'liq ishtirokchisi ekanligini ko'rsatadi.

O'zbekistonlik olimlar F. Qodirova va M. Toyirova inklyuziv ta'lim samaradorligi mutaxassislar hamkorligiga bog'liq ekanligini ta'kidlaydi. Ularning fikricha, surdotarjimon o'qituvchi, psixolog va defektolog bilan birgalikda Individual ta'lim dasturini ishlab chiqishda faol qatnashishi lozim.

Bugungi kunda rivojlangan davlatlarda surdotarjimonlarning pedagogik kompetensiyasiga alohida e'tibor qaratilmoqda. Chunki tarjimon faqat akademik mazmunni tarjima qilibgina qolmay, uni o'quvchining idrok darajasiga mos ravishda tushuntirib bera olishi kerak. Bu esa surdotarjimonning pedagogik tayyorgarligini talab qiladi.

Umuman olganda, inklyuziv ta'lim tizimida surdotarjimonlarning faoliyati eshitishida nuqsoni bo'lgan bolalarning sifatli ta'lim olishi, ijtimoiy moslashuvi va shaxs sifatida rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Surdotarjimonlarning ta'lim jarayonidagi ishtiroki o'quvchilarning akademik faolligini oshiradi, kommunikativ ko'nikmalarini rivojlantiradi va jamiyatda teng imkoniyatlar yaratilishiga xizmat qiladi.

Xulosa:

Inklyuziv ta'limda surdotarjimonlarning o'rni beqiyos bo'lib, ular eshitishida nuqsoni bo'lgan o'quvchilarning sifatli ta'lim olishida asosiy pedagogik

vositachilardan biri hisoblanadi. Surdotarjimonlar nafaqat o‘quv materiallarini imo-
ishora tiliga tarjima qiladi, balki o‘quvchining ijtimoiylashuvi, psixologik moslashuvi
va akademik faolligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Jahon tajribasi shuni ko‘rsatadiki, inklyuziv ta’limning muvaffaqiyati ko‘p
jihatdan surdotarjimonlarning kasbiy kompetensiyasi va pedagogik hamkorlik
darajasiga bog‘liqdir. Shu sababli surdotarjimonlarni tayyorlash tizimini rivojlantirish,
ularning malakasini oshirish hamda ta’lim muassasalarida faoliyatini qo‘llab-
quvvatlash dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vygotsky L. S. Thought and Language. — Cambridge: MIT Press, 1986.
2. Maya de Wit. Sign Language Interpreting in Inclusive Education. — Amsterdam: Hogeschool Utrecht Press, 2012.
3. Antia S. D., Kreimeyer K. H. The Role of Interpreters in Inclusive Classrooms. — Arizona: University of Arizona Press, 2001.
4. Humphries T., Padden C. Inside Deaf Culture. — Cambridge: Harvard University Press, 2005.
5. Holcomb T. Introduction to American Deaf Culture. — New York: Oxford University Press, 2013.
6. Qodirova F. Inklyuziv ta’lim asoslari. — Toshkent: O‘qituvchi, 2021.
7. Toyirova M. Maxsus pedagogika va inklyuziv ta’lim. — Toshkent: Tafakkur, 2020.
8. UNESCO. Inclusive Education and Disability. — Paris: UNESCO Publishing, 2019.